UAB
Universitat Autònoma de Barcelona

Dipòsit digital de documents de la UAB

This is the **published version** of the bachelor thesis:

Segarra Rodriguez, Anna. *Traducció i manipulació ideològica : Les versions espanyoles de "1984" de George Orwell durant i després del franquisme.* Treball de Final de Grau (Universitat Autònoma de Barcelona), 2026 (Humanitats). 57 pàg.

This version is available at https://ddd.uab.cat/record/336959

under the terms of the BY-SA license.

TREBALL DE FI DE GRAU D'HUMANITATS

Traducció i manipulació ideològica: Les versions espanyoles de *1984* de George Orwell durant i després del franquisme

Anna Segarra Rodríguez

Tutora: Alicia Fernández Gallego-Casilda

Departament de Filologia Espanyola

Juny de 2026

UAB
Universitat Autònoma de Barcelona

ÍNDEX

1. Introducció…….3

1.1. Justificació……...4

1.2. Objectius..……6

2. Marc teòric..……...7

2.1. Traducció i ideologia……...……...7

2.2. Llenguatge, poder i discurs……..…….10

2.3. Paratextos……..……....13

3. Context històric..……..15

3.1. Censura franquista i traducció literària…….15

3.2. Evolució de la publicació literària a la Transició i en l'actualitat…….17

4. Metodologia…….19

4.1. Enfocament metodològic……...19

4.2. Corpus d'anàlisi…….20

4.3. Procediment d'anàlisi de les traduccions……..20

4.4. Procediment d'anàlisi dels pròlegs……21

5. Anàlisi comparativa de les traduccions……23

6. Anàlisi dels pròlegs……..40

6.1. Anàlisi del pròleg de Pedro Laín Entralgo……40

6.2. Anàlisi del pròleg de Manuel Vázquez Montalbán……...…43

6.3. Comparació dels pròlegs……...…47

7. Conclusions……..52

8. Bibliografia…….……..55

1. INTRODUCCIÓ

Amb les ferides de la Segona Guerra Mundial encara latents, i el món dividit en dos blocs per la Guerra Freda, George Orwell publicava el 1949 una de les obres més influents del segle XX. *1984* és una novel·la política de ficció distòpica, amb un gran impacte universal i un llegat que segueix present en l'actualitat. Escrita en un context caracteritzat per l'auge dels totalitarismes, l'obra adverteix dels seus perills, la vigilància massiva i la manipulació de la veritat, introduint conceptes com el "Gran Germà" o la "novaparla". Aquestes idees segueixen sent rellevants avui en dia, i s'han convertit en metàfores culturals essencials per descriure la pèrdua de privacitat i la manipulació governamental.

La circulació internacional d'una obra literària, però, rarament és neutral i completament lliure. Quan un text és traduït i publicat en un context cultural i polític diferent del seu original, no només canvia de llengua, sinó que pot patir processos de mediació ideològica que alteren la manera com és llegit i entès. Aquests trets es fan encara més notoris si la traducció és realitzada sota un règim dictatorial on tots els mitjans estan sotmesos a la censura i, per tant, no existeix la llibertat d'expressió.

Sense haver d'anar gaire lluny, aquesta situació és la que va tenir lloc a l'Espanya franquista. Durant la dictadura de Francisco Franco, entre el 1939 i el 1975, la producció cultural del país va estar sotmesa a un estricte sistema de censura que controlava tant la publicació d'obres originals com la importació i traducció de literatura estrangera. Les editorials i els traductors havien d'adaptar els textos a les exigències ideològiques del règim, fet que sovint comportava modificacions, omissions o reinterpretacions dels continguts considerats políticament sensibles.

En aquesta situació, el cas de *1984* de George Orwell a Espanya resulta especialment interessant d'analitzar. Tot i el seu fort contingut polític en contra dels mecanismes de control dels règims totalitaristes i les estructures de poder opresores, el 1952 es va publicar una traducció de l'obra al castellà feta per Rafael Vázquez Zamora. Es tracta, doncs, d'un fet sorprenent alhora que consternant: com una obra d'ideologia tan marcada va poder ser publicada sota el comandament d'un règim tan semblant al que critica la novel·la? L'afany franquista de crítica a l'estalinisme, sistema polític al que anava dirigida principalment la crítica d'Orwell, va ser suficient per ignorar la fàcil identificació del règim espanyol amb el de l'obra? Aquest dubte planteja interrogants sobre la manera com el text va ser adaptat i presentat al públic espanyol, així com sobre les possibles mediacions ideològiques que van intervenir en el procés de traducció i publicació.

1.1. Justificació

La pertinència d'aquest treball es centra en desxifrar els mecanismes de manipulació lingüística que es van utilitzar en les traduccions espanyoles de l'obra d'Orwell, militant del Partit Obrer d'Unificació Marxista (POUM) a la Guerra Civil espanyola, per permetre que un text altament subversiu fos acceptat i difós per un règim que, sota els seus ideal, l'hauria d'haver prohibit. El cas de *1984* a l'Espanya franquista no és només una curiositat històrica; és un exemple paradigmàtic de com la traducció pot ser utilitzada com a eina de control de la societat.

L'interès teòric del treball correspon a la superació de la concepció tradicional de la censura com a simple eliminació de fragments problemàtics. Els talls de text i les omissions conformen la part més visible i directa del procés censor, però no es poden deixar de costat

altres formes d'intervenció més subtils i igual d'efectives, com la reescriptura orientada a adaptar el text als interessos ideològics del règim.

A nivell cultural i historiogràfic, l'estudi és significatiu ja que pretén mostrar fins a quin punt la recepció d'un autor pot estar condicionada per les traduccions de les seves obres i els discursos que les acompanyen, com poden ser els pròlegs que les presenten. En el cas de George Orwell, la imatge que el públic espanyol va construir del novel·lista va ser través de les primeres traduccions de les seves obres a l'Espanya franquista. El règim va procurar ignorar –o amagar– els trets que denotaven la seva ideologia trotskista, així com la prohibició d'*Homenatge a Catalunya* (1938), en què es relata la seva memòria directa sobre la Guerra Civil al bàndol republicà. Les seves obres *1984* (1949) i *La rebel·lió dels animals* (1945) van ser publicades com a crítiques únicament a l'estalinisme, ignorant la demés càrrega ideològica en contra dels totalitarismes en general, en què s'inclou la dictadura de Franco. D'aquesta manera s'evidencia que la configuració del cànon literari està supeditada a les estructures de poder i el patrocini.

Finalment, el treball adopta una perspectiva evolutiva que permet analitzar els canvis en la interpretació i presentació de l'obra al llarg del temps, comparant el text original amb la primera traducció espanyola, i contrastant aquesta última amb una versió espanyola actual. De la mateixa manera, l'anàlisi comparativa dels pròlegs publicats durant el franquisme i durant la Transició exposa com un mateix text pot ser reinterpretat de manera diferent segons el context històric i cultural en què es presenta.

1.2. Objectius

A partir d'aquest plantejament, el treball té com a objectiu principal analitzar els processos de mediació ideològica que es van dur a terme en les traduccions a l'espanyol de *1984* durant el franquisme, comparant-les amb el text original d'Orwell i amb les traduccions posteriors a la dictadura. La intenció no és només assenyalar els fragments de text que van ser censurats en les primeres traduccions durant el règim, sinó analitzar també com aquestes traduccions modifiquen, suavitzen o reinterpreten el text original per adaptar-se als seus interessos.

A més del corpus de la novel·la, l'objectiu és també fer una anàlisi dels paratextos que l'envolten, més concretament dels pròlegs de dues versions espanyoles de l'obra, una publicada durant el franquisme i l'altra durant la transició. Així doncs, el propòsit és mostrar com el mateix text pot ser presentat de diferent manera segons qui i quan ho faci.

Per assolir l'objectiu general, es proposen els següents objectius específics:

- Identificar i analitzar les diferències significatives entre el text original d'Orwell i la traducció espanyola publicada durant el franquisme per Rafael Vázquez Zamora.
- Detectar i classificar les possibles intervencions textuals presents en aquesta traducció que puguin respondre a processos de censura o d'adaptació ideològica.
- Comparar la traducció publicada durant el franquisme amb traduccions posteriors a la dictadura per observar possibles canvis en el tractament del text i en les seves possibles interpretacions.
- Analitzar els pròlegs escrits per Pedro Laín Entralgo i Manuel Vázquez Montalbán com a elements paratextuals que orienten la lectura i interpretació de l'obra.
- Examinar com el context polític i cultural en què es publiquen aquestes edicions influeix en la manera com l'obra és presentada i rebuda pel públic lector.

2. MARC TEÒRIC

2.1. Traducció i ideologia

Tradicionalment, traduir s'ha definit com l'acte d'expressar en una llengua allò que està escrit o s'ha expressat prèviament en una altra. A finals del segle XX, però, diferents estudis van començar a qüestionar aquesta concepció a l'entendre que tota reexpressió porta implícita una reinterpretació d'aquell qui la duu a terme. Així doncs, diversos teòrics van arribar a la conclusió que la traducció no es pot concebre com un procediment neutral de transferència lingüística, sinó com una pràctica supeditada a factors culturals, històrics i ideològics. Des d'aquest punt de vista, la traducció s'entén com una forma de mediació cultural que adapta els textos a les normes i expectatives del sistema literari receptor.

En aquest marc teòric destaca especialment la labor del traductòleg André Lefevere, una de les figures més influents dels estudis de traducció. Lefevere posa l'accent en el fet que les traduccions no només transmeten textos d'una llengua a una altra, sinó que també són partícips en la manera en com una obra és percebuda dins d'una cultura determinada. El teòric descriu la traducció com la reescriptura d'un text original que, sigui quina sigui la seva intenció real, sempre manipula la literatura segons el públic al que es vol dirigir.

Seguint aquesta línia, l'autor va introduir diversos conceptes per explicar els mètodes utilitzats per adaptar i reinterpretar els textos en bé dels objectius de l'emissor. Entre aquests, destaquen especialment els termes *refraction* i *rewriting*, claus per analitzar la traducció com un procés de mediació i transformació cultural.

En el seu assaig *Mother Courage's Cucumbers: Text, System and Refraction in a Theory of Literature* (1982), Lefevere resignifica el terme refracció, utilitzant-lo com a metàfora: igual que la llum es desvia en passar per un medi diferent, una obra literària es "desvia" quan entra

en un sistema cultural diferent. És a dir, les refraccions són totes les formes de mediació que modifiquen i adapten un text a un sistema literari receptor segons la manera en què s'hi vol incidir.

El principal problema de les refraccions és la ignorància de la seva existència i, per tant, la manca de consciència sobre la influència que exerceixen en nosaltres com a lectors, així com de l'alteració d'idees que creiem provinents d'un propi autor. La comprensió d'aquest terme i de la seva aplicació resulta interessant alhora que aterrador; a través de les refraccions, determinades interpretacions poden arribar a atribuir-se a l'autor original i, amb el temps, consolidar-se en la configuració del cànon literari.

Així doncs, amb aquest concepte el teòric constata que la traducció no reflecteix l'obra original de manera transparent, sinó que la refracta, és a dir, la transforma amb l'objectiu d'orientar el mode de lectura d'un públic determinat.

A partir d'aquesta noció, el teòric introdueix el concepte de *rewriting*, o reescriptura, a la seva obra *Translation, rewriting, and the manipulation of literary fame* (1992), amb el qual amplia la idea principal de les refraccions. La traducció és, segons Lefevere, una de les formes més rellevants de reescriptura. Aquest fenomen, però, es troba també en altres pràctiques del sistema literari, com la crítica, la historiografia, l'antologització o l'edició, que col·laboren en la manera en com una obra és rebuda i interpretada pel públic.

Lefevere destaca la importància d'aquells qui reescriuen textos, sovint oblidats, que són realment els qui fan arribar l'obra a la majoria de lectors: "they are responsible for the general reception and survival of works of literature among non-professional readers" (Lefevere, 1992, p. 1). Tanmateix, també incideix en la necessitat de reconèixer la presència de reescriptura i d'estudiar-ne els seus mecanismes, així com del seu ensenyament als qui anomena "non-professional readers", referint-se al públic general no especialitzat, que ja no

llegeix literatura escrita per qui l'escriu sinó pel qui la reescriu. D'aquesta manera, els lectors serien conscients de la importància de preguntar-se "who rewrites, why, under what circumstances, for which audience" (Lefevere, 1992, p. 7), abans d'acceptar sense qüestionament les interpretacions que els arriben a través de la reescriptura.

Per entendre el funcionament i l'aplicació dels processos de mediació literària, André Lefevere (1992) planteja un sistema format per tres mecanismes que expliquen per què i com es modifiquen els textos quan passen d'un context cultural a un altre: el patronatge, la poètica i la ideologia.

Per Lefevere, el patronatge és un dels factors que s'encarreguen de la integració sistemàtica de la literatura en una societat. Aquest és un poder que es regeix per components ideològics, econòmics i referents a l'estatus, i pot tant impulsar, com defensar o dificultar la literatura. En funció dels tres elements esmentats, podem distingir entre "patronatge diferenciat", on l'econòmic es diferencia de la ideologia i l'estatus, i el "patronatge indiferenciat", en què el mateix patró administra els tres àmbits. Així doncs, els patrons són sovint aquestes autoritats que fixen, en més o menys mesura, els paràmetres als quals s'ha d'ajustar la literatura. (Lefevere, 1992, pp. 11-25).

El segon factor que incideix en la integració sistemàtica de la literatura en una societat és el professional, és a dir, aquell dut a terme per crítics, professors, traductors, etc. La poètica, definida com un inventari de recursos literaris, gèneres, motius, situacions i personatges prototípics i símbols, així com el paper de la literatura en el sistema social, és codificada per aquests professionals de la literatura per desenvolupar un sistema literari envers els seus interessos. La traducció, com a reescriptura, influeix en la interpretació dels sistemes literaris a través de la projecció d'un escriptor o una obra en una altra literatura, així com de la introducció de nous recursos en una poètica.

Finalment, la ideologia es posiciona com el factor més determinant i invasiu en el sistema de Lefevere, actuant com una quadrícula conceptual de creences i valors que defineix què és acceptable en una societat concreta. Aquesta força no només dicta el contingut dels textos, sinó que s'imposa per sobre de la poètica: si es produeix un conflicte entre les convencions literàries i els imperatius ideològics del sistema receptor, el reescriptor tendirà a sacrificar l'estètica per preservar l'ordre ideològic.

En la línia d'aquest treball, les aportacions de Lefevere constitueixen una base sòlida i imprescindible per poder analitzar els processos de manipulació ideològica efectuats en la primera traducció espanyola de *1984* de George Orwell durant el franquisme. Conèixer com s'apliquen els mecanismes que proposa l'autor per controlar els processos de mediació literària serveix d'eina per identificar els elements modificats, alterats o suprimits des del text original a la versió de Rafael Vázquez Zamora, i entendre el perquè. De la mateixa manera, els conceptes de refracció i reescriptura tenen una gran incidència a l'hora d'analitzar i comparar els pròlegs de Pedro Laín Entralgo i Manuel Vázquez Montalbán. Aquests demostren com les estructures de poder són capaces de desviar, no només l'obra en si mateixa, sinó també la manera com es presenta als lectors.

2.2. Llenguatge, poder i discurs

A finals del segle XX, l'estudi de la relació entre llenguatge i poder adquireix una rellevància central en els estudis del discurs. Més enllà d'entendre el llenguatge solament com un instrument de comunicació, diverses perspectives evidencien el seu paper actiu en la configuració de la realitat social. Així doncs, el llenguatge no només explica el món, sinó que contribueix a crear-lo, legitimant determinades formes d'organització social i d'exercici del poder.

En aquest marc, les aportacions de Michel Foucault resulten fonamentals per comprendre aquesta perspectiva, que concep el discurs com un espai on es produeixen i es regulen les relacions de poder, determinant quins coneixements són considerats legítims i quines veus poden participar en la seva construcció (Foucault, 1970). El seu plantejament va influir notablement en el desenvolupament dels estudis crítics del discurs, i va servir de precedent d'obres com la de Norman Fairclough, que hi va desenvolupar una aproximació crítica en la seva obra *Language and Power* (1989), coneguda com Critical Discourse Analysis (CDA).

Per a Fairclough, el llenguatge constitueix una forma de pràctica social, fet que implica que el seu ús està intrínsecament vinculat a les estructures socials i a les relacions de poder. Des d'aquest punt de vista, el discurs no es limita a representar la realitat, sinó que participa activament en la seva producció i reproducció.

Un dels conceptes clau en la proposta de Fairclough (1989) és el de discurs, entès com l'ús del llenguatge en contextos socials concrets. El discurs comprèn una àmplia varietat de pràctiques comunicatives, des de textos escrits fins a interaccions quotidianes, i exerceix un paper fonamental en l'organització de l'experiència social. A través del discurs s'articulen significats, es construeixen identitats i s'estableixen relacions entre els subjectes, cosa que el converteix en un espai privilegiat per a l'exercici del poder.

En relació, Fairclough remarca l'estreta connexió entre discurs i ideologia, ja que aquesta no es transmet únicament de forma explícita, sinó que sovint s'incorpora en el llenguatge de manera implícita, presentant-se com natural o evident. Aquest procés, que l'autor denomina com naturalització (*naturalization*), implica que determinades representacions del món arriben a percebre's com a "sentit comú", dificultant així el seu qüestionament (Fairclough, 1989, pp. 91-93). D'aquesta manera, el discurs contribueix a la reproducció d'ideologies dominants en ocultar el seu caràcter construït.

Un altre aspecte fonamental de l'obra és la distinció entre el poder en el discurs (*interactional power*) i el poder darrere del discurs (*structural/institutional power*). El primer fa referència a les formes en què el poder es manifesta dins les pràctiques discursives, com per exemple, a través del control de la interacció, la selecció lèxica o la imposició de determinades interpretacions. El segon, per altra banda, al·ludeix al paper de les institucions socials en la producció i regulació del discurs. Institucions com els governs, els mitjans de comunicació o el sistema educatiu exerceixen un control significatiu sobre quins discursos circulen i són legitimats, contribuint així a la configuració de l'ordre social (Fairclough, 1989, pp. 43-68).
En aquest sentit, Fairclough assenyala que el poder no es duu a terme només a partir de mecanismes coactius, sinó també a través del control del llenguatge i dels significats. El discurs es converteix, doncs, en una eina indispensable per a la legitimació de determinades estructures de poder, així com per a orientar l'opinió pública i mantenir certes formes d'organització social.

L'enfocament de Norman Fairclough resulta especialment rellevant en contextos on la producció discursiva està fortament regulada, com passa en els règims autoritaris, entre els que es troba l'Espanya franquista. Aplicada al present treball, la proposta teòrica de *Language and Power* permet analitzar aspectes com el to, la claredat del discurs o el grau d'implicació crítica que es proposa al receptor, amb l'objectiu d'identificar la manera en què la traducció pot reforçar o reorientar el contingut ideològic original. Així doncs, l'estudi de les eleccions discursives en les traduccions espanyoles de *1984* no només revela les possibles modificacions lingüístiques, sinó que mostra com aquestes intervencions participen en la construcció de la lectura de l'obra i en condicionen la recepció en funció del context polític i cultural en què s'inscriu.

2.3. Paratextos

L'accés a una obra literària rarament es produeix de manera directa, ja que el lector acostuma a aproximar-se al text a través d'una sèrie d'elements que el presenten i el contextualitzen. Aquests elements, que acompanyen el text sense formar-ne part estrictament, tenen una gran rellevància en la construcció del seu significat i en la manera com és rebut. Per aquest motiu, l'atenció a aquests components permet comprendre que la lectura d'una obra no depèn únicament del seu contingut, sinó també dels discursos que l'emmarquen.

Per a referir-se a aquest conjunt d'elements que acompanyen un text sense formar-hi part, Gérard Genette desenvolupa el concepte de paratext en la seva obra *Paratexts: Thresholds of Interpretation* (1997). Per a Genette, el paratext funciona com un "llindar d'interpretació", és a dir, com una zona intermèdia que mediatitza la relació entre l'obra i els seus lectors (1997, p. 2). A través d'aquests elements, el text es fa accessible, es reconeix i s'inscriu en un determinat context cultural, influint directament en la seva recepció.

Genette (1997) distingeix entre dos tipus principals de paratext: el peritext i l'epitext. El primer es refereix a aquells elements que es troben dins el llibre mateix, com el títol, el pròleg, les notes o la coberta, mentre que el segon engloba els discursos externs que l'envolten, com ara entrevistes o ressenyes.

El pròleg, pertanyent al primer grup, constitueix un dels paratextos més significatius, ja que és el que introdueix l'obra i orienta la seva interpretació. Entre les seves funcions destaquen la contextualització del text, la justificació de la seva publicació i la proposta d'una determinada lectura. Així mateix, l'autoritat de qui firma el pròleg, ja sigui el propi autor, un editor o una figura intel·lectual reconeguda, pot influir de manera decisiva en la credibilitat i recepció del discurs. D'aquesta manera, el pròleg no només acompanya el text, sinó que pot

funcionar com una guia interpretativa que condiciona la manera en què el lector s'aproxima a l'obra.

Des d'aquesta perspectiva, els paratextos exerceixen un paper crucial en la recepció literària, gràcies a la seva capacitat de destacar certs aspectes, silenciar-ne d'altres o fins i tot reorientar la seva interpretació en funció del context en què es produeix. La lectura d'una obra, doncs, no depèn tan sols del seu contingut, sinó també dels discursos que l'envolten i que contribueixen a construir el seu significat en un moment històric concret.

En el context del present treball, aquest marc teòric permet analitzar els pròlegs de les diferents edicions espanyoles de *1984* com elements paratextuals que intervenen activament en la mediació de l'obra. En particular, l'estudi dels textos firmats per Pedro Laín Entralgo i Manuel Vázquez Montalbán permet observar com el mateix text literari pot ser presentat de maneres diferents segons el context polític i cultural en què es publica. D'aquesta manera, els pròlegs funcionen com a espais d'articulació ideològica que no només introdueixen l'obra, sinó que orienten la seva lectura i condicionen la seva recepció.

3. CONTEXT HISTÒRIC

3.1. Censura franquista i traducció literària

El règim franquista instaurat després de la Guerra Civil espanyola es va caracteritzar per un rígid control sobre la producció cultural, un instrument fonamental per a la consolidació ideològica de l'Estat que, segons l'exministre d'Informació i Turisme Gabriel Arias-Salgado, era una "función preventiva de cooperación armónica y tutelar del bien común" (1960, p. 49). En aquest context, el llibre va adquirir una rellevància central com a vehicle de transmissió de valors, fet que va motivar a la creació d'un sistema de censura destinat a supervisar, limitar i orientar la producció literària. Així doncs, la censura franquista no s'ha d'entendre només com un mecanisme repressiu, sinó també com una eina activa de construcció cultural, que determinava quines obres podien circular i en quines condicions.

Durant les primeres dècades del règim, especialment als anys quaranta i cinquanta, la censura va operar de manera estricta a través d'un sistema de control basat en la Ley de Prensa de 22 de abril de 1938, que "se inspiraba en los modelos de propaganda ideados por Mussolini en la Italia fascista y por Goebbels en la Alemania nazi" (Cisquella et al., 1977, p. 19). Tota obra destinada a la publicació havia de ser sotmesa a l'avaluació d'organismes censorials, que determinaven la seva adequació als principis del règim a partir d'uns uns criteris referents a la moral sexual, l'opinió política, l'ús del llenguatge i la religió (Abellán, 1980, p. 88-89). Aquest procés afectava tant a la producció literària original com a les traduccions, que eren considerades potencialment perilloses per la seva capacitat d'introduir idees estrangeres contràries al discurs oficial. En conseqüència, la importació de literatura internacional va ser objecte d'una vigilància especialment rigorosa.

En aquest marc, la traducció literària es va convertir en un espai privilegiat d'intervenció ideològica, ja que aquesta havia d'adaptar-se al sistema censor, implicant, en molts casos, la modificació del text original. Aquestes intervencions podien adoptar formes diverses, des de la supressió de fragments considerats problemàtics fins a la reformulació de passatges per fer-los compatibles amb els valors del règim: el nacionalcatolicisme, l'autoritarisme militar i l'anticomunisme. D'aquesta manera, la traducció actuava com un mecanisme de mediació que permetia la circulació de determinades obres, sempre que aquestes fossin prèviament filtrades i ajustades al marc ideològic dominant.

Un element clau en l'evolució del sistema censor va ser l'aprovació de la Ley de Prensa e Imprenta de 1966, impulsada pel ministre Manuel Fraga. Aquesta llei va suposar, formalment, el dret a la llibertat d'expressió (Article 1) i l'eliminació de la censura prèvia (Article 3). Tanmateix, aquests articles quedaven supeditats a l'Article 2, que s'encarregava de posar límits, i servia per justificar totes les arbitrarietats comeses per la censura després de 1966 (Cisquella et al., 1977, pp. 30-32). Aquesta reforma, doncs, no va implicar un alliberament efectiu del sistema, sinó una transformació dels seus mecanismes; en comptes de desaparèixer, la censura va adoptar formes més subtils.

Editors i traductors van començar a anticipar les possibles objeccions de l'administració, ajustant els seus textos per evitar sancions o prohibicions. Així, la intervenció ja no es produïa des d'instàncies externes, sinó que quedava internalitzada en el propi procés de producció textual.

A més d'aquestes pràctiques, el règim va desenvolupar una política cultural orientada no només a prohibir determinades obres, sinó també a promoure'n d'altres que eren considerades adequades. Aquest sistema de "lectures recomanades" contribuïa a configurar el

marc cultural de la població, limitant l'accés a discursos alternatius i reforçant els valors franquistes. En aquest sentit, la censura operaba per exclusió, però també per selecció i legitimació.

En conjunt, el profund condicionament ideològic que va patir la producció literària durant la dictadura franquista resulta fonamental per comprendre la circulació de textos amb una forta càrrega política, com és *1984* de George Orwell, així com les transformacions que aquests van poder experimentar en ser traduïts i publicats en l'Espanya de l'època.

3.2. Evolució de la publicació literària a la Transició i en l'actualitat

La mort de Francisco Franco el 1975 va marcar l'inici d'un procés de transformació política i social que va tenir un significatiu impacte en l'àmbit cultural. Durant la Transició, la traducció literària va experimentar una transformació notable. La desaparició dels mecanismes de censura institucional va permetre més fidelitat als textos originals, així com la recuperació d'obres i autors que havien estat marginats durant la dictadura. A més, es va produir una revisió de traduccions anteriors, en molts casos considerades ideològicament condicionades, fet que va donar lloc a noves versions més semblants al sentit original dels textos.

Un pas decisiu en aquest procés d'obertura va ser l'aprovació del Real Decreto-ley 24/1977 de 1 de abril, que va consolidar el reconeixement efectiu de la llibertat d'expressió en l'àmbit editorial. No obstant, la influència de la censura no va desaparèixer de manera immediata. Durant els primers anys de la Transició, van persistir certs trets del sistema anterior, tant a les pràctiques editorials com a les expectatives del públic lector. L'autocensura, particularment, va continuar sent un factor rellevant, tot i que amb una intensitat decreixent a mesura que es

consolidaven les llibertats democràtiques. El mateix Juan Carlos I, nomenat rei d'Espanya amb la mort de Franco, responia així sobre aquest tema en una entrevista amb José-Luís de Vilallonga: "¿Por qué guardaba silencio? ¿Por qué nunca decía nada? Porque era una época en que nadie, ni siquiera yo, se atrevía a hablar. La autocensura (la prudencia, si prefieres) era general." (1993, p. 83).

En l'àmbit dels paratextos, aquest canvi de context es va traduir en una transformació en la manera de presentar i contextualitzar les obres literàries. Els pròlegs, introduccions i altres elements discursius van passar d'exercir el paper d'instruments de control ideològic, a representar espais d'interpretació crítica i de reflexió sobre el significat de les obres.

Actualment, la publicació d'obres literàries es desenvolupa en un context de plena llibertat d'expressió, almenys en termes legals, permetent així una circulació molt més oberta d'idees i discursos. Tot i això, l'anàlisi històrica de les pràctiques censores destaca la importància de considerar el paper dels agents mediadors, com a traductors, editors, crítics, en la construcció del significat de les obres. La comparació entre traduccions de diferents èpoques permet observar com un mateix text pot ser interpretat de maneres diverses en funció del context de recepció.

En aquest sentit, l'estudi de l'evolució de la publicació de traduccions com les de *1984* de George Orwell ofereix una perspectiva privilegiada envers l'anàlisi de la relació entre literatura, poder i context històric. La transició d'un sistema de censura a un marc de més llibertat no només implica canvis en les condicions de producció textual, sinó també en les formes de lectura i interpretació, fet que posa de manifest el caràcter canviant i contextual de la literatura.

4. METODOLOGIA

El present treball es desenvolupa a partir d'una metodologia qualitativa, centrada en l'anàlisi lingüístic-discursiu de les traduccions espanyoles de *1984* de George Orwell per examinar els processos de mediació ideològica presents. A partir d'una perspectiva interdisciplinària que combina els estudis de traducció, l'anàlisi crítica del discurs i els estudis sobre llenguatge i ideologia, es planteja una metodologia basada en la comparació sistemàtica de textos i en la interpretació dels mecanismes que intervenen en la seva transformació i recepció.

4.1. Enfocament metodològic

L'estudi adopta una metodologia qualitativa de caràcter interpretatiu, centrada en l'anàlisi comparativa de textos literaris i paratextuals. Aquest enfocament permet identificar les diferències formals entre les versions analitzades, però també significats implícits i estratègies ideològiques que poden condicionar la seva recepció.

Des d'aquest punt de vista, la metodologia s'articula a partir de tres eixos teòrics principals. En primer lloc, es parteix del concepte de traducció com a reescriptura proposada per André Lefevere, que permet entendre les traduccions com a productes condicionats per factors culturals, polítics i ideològics. En segon lloc, la perspectiva de l'anàlisi crítica del discurs desenvolupada per Norman Fairclough facilita l'estudi del llenguatge com a pràctica social vinculada a relacions de poder. Finalment, la teoria dels paratextos de Gérard Genette serveix per analitzar els pròlegs com a espais de mediació que orienten la interpretació de l'obra.
Aquesta combinació de perspectives permet abordar el corpus des d'una mirada global, que integra tant l'anàlisi lingüística com la dimensió discursiva i contextual dels textos.

4.2. Corpus d'anàlisi

El corpus del treball està format per tres tipus de materials: el text original, les traduccions i els pròlegs.

Per una banda, es pren com a referència el text original anglès de *1984*, publicat el 1949, en un edició d'Anaconda Verlag de 2024. Aquest constitueix el punt de partida per a l'anàlisi comparativa i permet identificar les possibles modificacions introduïdes en les versions traduïdes. A partir d'aquest, s'analitzen dues traduccions de l'obra al castellà: la primera traducció espanyola, realitzada per Rafael Vázquez Zamora i publicada el 1952, durant el franquisme, i una traducció actual, que en aquest cas serà la de Miguel Temprano García, publicada el 2013. El contrast de les traduccions té com a objectiu observar possibles canvis en la manera de traduir i interpretar l'obra original.

Per l'altra banda, el corpus inclou els pròlegs de dues edicions espanyoles: el de Pedro Laín Entralgo a l'edició de Salvat de 1970, publicat durant el franquisme, i el de Manuel Vázquez Montalbán a l'edició de 1984 de Círculo de Lectores, corresponent a una edició de la Transició. Tenint en compte l'evolució ideològica del primer durant el franquisme, i els ideal comunistes i antifranquistes del segon, aquests textos paratextuals són especialment rellevants per analitzar com es construeix la interpretació de l'obra en funció del context històric i la intenció de l'autor.

4.3. Procediment d'anàlisi de les traduccions

L'anàlisi de les traduccions es basa en una comparació entre el text original anglès de *1984* i les dues versions espanyoles seleccionades: la traducció de Rafael Vázquez Zamora (1952) i la de Miguel Temprano García (2013). La finalitat és identificar les transformacions produïdes durant el procés de traducció i determinar fins a quin punt aquestes poden

relacionar-se amb mecanismes de mediació ideològica vinculats al context històric de publicació.

Per dur a terme l'anàlisi, s'han seleccionat diversos fragments de l'obra que presenten continguts potencialment conflictius per a la censura franquista, relacionats amb la sexualitat, la religió, el poder polític, la llibertat individual i la crítica als sistemes totalitaris, àmbits que coincideixen amb alguns dels principals objectes de control durant la dictadura.

Un cop identificats els fragments, s'ha procedit a la seva comparació detallada, observant tant les diferències lèxiques i sintàctiques com les alteracions de contingut. Aquestes intervencions s'han classificat principalment en dues categories. D'una banda, les supressions, enteses com l'eliminació total o parcial de passatges presents en el text original. De l'altra, les reescriptures, és a dir, modificacions textuals que mantenen l'estructura general del fragment però n'alteren el significat, el to o les implicacions ideològiques, permetent així distingir entre les formes més visibles de censura i altres mecanismes de manipulació més subtils.

4.4. Procediment d'anàlisi dels pròlegs

L'anàlisi dels pròlegs es realitza des d'una perspectiva discursiva, considerant-los pràctiques textuals que intervenen en la recepció de l'obra. En aquest sentit, s'examinen diversos aspectes, com la manera com es presenta l'obra i el seu autor, el context interpretatiu que es proposa al lector, el tipus de discurs ideològic que es construeix, o el grau d'implicació crítica que es fomenta.

A partir d'aquests elements, es comparen els pròlegs de Pedro Laín Entralgo (1970) i Manuel Vázquez Montalbán (1984) amb l'objectiu d'identificar diferències significatives en la manera de contextualitzar i interpretar l'obra.

Aquest anàlisi es realitza tenint en compte el context històric en què es publiquen els textos, així com el paper dels seus autors com a figures amb autoritat intel·lectual. D'aquesta manera, es pot observar com els pròlegs no només introdueixen l'obra, sinó que també orienten la seva recepció i contribueixen a la construcció d'una determinada lectura.

5. ANÀLISI COMPARATIVA DE LES TRADUCCIONS

El present apartat es centra en l'anàlisi comparativa de les diferents versions exposades de *1984* de George Orwell, amb l'objectiu d'examinar les transformacions textuals i discursives produïdes durant el seu procés de traducció i publicació a Espanya. A través de la comparació entre el text original i la seva primera traducció espanyola, publicada durant el franquisme, es pretén observar de quina forma el context històric i ideològic en què es publica una obra pot condicionar la seva interpretació. A més, es compararà la traducció de 1952 amb una traducció espanyola actual, mostrant així l'evolució de l'obra en un context amb i sense censura.

La intenció és no centrar-se únicament en els fragments eliminats per la censura, sinó també en els mecanismes de mediació més subtils, com la reescriptura o la supressió parcial de passatges. En aquest sentit, l'objectiu no és demostrar una manipulació sistemàtica del text original, sinó analitzar com una obra potencialment conflictiva pel règim franquista per no alinear-se amb els seus valors va poder circular a través de processos d'adaptació i recontextualització que condicionaven la seva lectura en el panorama cultural de l'època.

Els passatges suprimits a la versió de 1970 es trobaran en cursiva, mentre que els reescrits, subratllats. En ordre d'aparició a la novel·la, els fragments escollits per il·lustrar la censura del text original i la seva posterior evolució són els següents:

Fragment 1 Temàtica: sexual/política Mètode: supressió

Text original (pp. 142-143)	"When they were once inside the ring of saplings she turned and faced him. *They were both breathing fast, but the smile had reappeared round the corners of her mouth. She stood looking at him for an instant, then felt*

	at the zipper of her overalls. And, yes! It was almost as in his dream. Almost as swiftly as he had imagined it, she had torn her clothes off, and when she flung them aside it was with that same magnificent gesture by which a whole civilization seemed to be annihilated. Her body gleamed white in the sun. But for a moment he did not look at her body; his eyes were anchored by the freckled face with its faint, bold smile. He knelt down before her and took her hands in his. *'Have you done this before?'* *'Of course. Hundreds of times –well, scores of times, anyway.'* *'With Party members?'* *'Yes, always with Party members.'* *'With members of the Inner Party?'* *'Not with those swine, no. But there's plenty that would if they got half a chance. They're not so holy as they make out.'* *His heart leapt. Scores of times she had done it: he wished it had been hundreds–thousands. Anything that hinted at corruption always filled him with a wild hope. Who knew, perhaps the Party was rotten under the surface, its cult of strenuousness and selfdenial simply a sham concealing iniquity. If he could have infected the whole lot of them with leprosy or syphilis, how gladly he would have done so! Anything to rot, to weaken, to undermine! He pulled her down so that they were kneeling face to face.* *'Listen. The more men you've had, the more I love you. Do you understand that?'* *'Yes, perfectly.'*

	'I hate purity, I hate goodness! I don't want any virtue to exist anywhere. I want everyone to be corrupt to the bones.' *'Well then, I ought to suit you, dear. I'm corrupt to the bones.'* *'You like doing this? I don't mean simply me: I mean the thing in itself?'* *'I adore it.'* *That was above all what he wanted to hear. Not merely the love of one person but the animal instinct, the simple undifferentiated desire: that was the force that would tear the Party to pieces. He pressed her down upon the grass, among the fallen bluebells.* This time there was no difficulty. *Presently the rising and falling of their breasts slowed to normal speed, and in a sort of pleasant helplessness they fell apart. The sun seemed to have grown hotter. They were both sleepy. He reached out for the discarded overalls and pulled them partly over her.* Almost immediately they fell asleep and slept for about half an hour."
Traducció 1952 (p. 101)	"Cuando estuvieron ya en su refugio, se volvió Julia hacia él y lo miró fijamente. Esta vez no hubo dificultad. Al poco tiempo se durmieron profundamente."
Traducció 2013 (pp. 136-138)	"Una vez en el círculo de árboles, Julia se volvió hacia él. *Los dos estaban jadeantes, pero en la comisura de sus labios había reaparecido la sonrisa. Se quedó mirándolo un instante, luego toqueteó la cremallera del mono. Y, ¡sí!, ocurrió casi como en su sueño. Casi con la misma habilidad que había imaginado, se quitó la ropa y la arrojó a un lado con aquel gesto majestuoso que parecía aniquilar a toda una civilización. Su cuerpo brilló blanco al sol. Pero por un instante Winston no se fijó en su cuerpo; sus*

	ojos estaban clavados en el rostro pecoso y en aquella sonrisa vaga y descarada. Se arrodilló ante ella y cogió sus manos entre las suyas. *–¿Has hecho esto antes?* *–Pues claro. Cientos de veces..., o más bien decenas.b* *–¿Con miembros del Partido?* *–Sí, siempre con miembros del Partido.* *–¿Con miembros del Partido Interior?* *–No, con esos cerdos no. Aunque muchos no dudarían si tuviesen la menor ocasión. No son tan santurrones como pretenden.* *A Winston se le aceleró el corazón. Lo había hecho decenas de veces: deseó que hubiesen sido cientos... miles.* *Cualquier cosa que oliera a corrupción le llenaba de una absurda esperanza. Quién sabe, tal vez el Partido estuviera corrompido bajo la superficie y su culto al esfuerzo y la negación de uno mismo fuese una tapadera que ocultase su iniquidad. ¡Si hubiera podido contagiarles a todos la lepra o la sífilis, con qué gusto lo habría hecho! ¡Cualquier cosa con tal de que los pudriera, minara y debilitara! Tiró de ella y los dos quedaron arrodillados cara a cara.* *–Escucha. Con cuantos más hombres hayas estado, tanto mejor. ¿Lo entiendes?* *–Sí, perfectamente.* *–¡Odio la pureza y la bondad! No quiero que exista virtud en ningún sitio. Quiero que todo el mundo esté corrompido hasta el tuétano.* *–Pues has dado con la persona adecuada, cariño, porque lo estoy.*

	–¿Te gusta hacerlo? No quiero decir conmigo, sino a hacerlo. *–Me encanta.* *Era más de lo que necesitaba oír. La fuerza que haría pedazos al Partido no era el amor de una persona, sino el puro instinto animal, el deseo indiferenciado. La empujó contra la hierba, entre las campanillas desparramadas por el suelo.* Esta vez no hubo problemas. *Pronto el jadeo de sus pechos recuperó su ritmo normal y se separaron con una especie de agradable indefensión. El sol parecía calentar más que antes. Los dos estaban adormilados. Winston cogió el mono que ella se había quitado y se lo echó por encima.* Se quedaron dormidos casi enseguida y durmieron una media hora.”

El fragment original presenta la corrupció moral i sexual com una forma d’oposició al partit. Winston rebutja explícitament la puresa i la bondat, valors associats a la disciplina ideològica imposada pel règim, i celebra la corrupció del cos i del desig com un espai de llibertat individual. La sexualitat apareix així vinculada a la rebel·lió política i a la destrucció simbòlica del control totalitari.

La traducció de 1952 elimina els elements relacionats amb la intensitat física i emocional de l’escena, sobretot aquells que enfatitzen el desig sexual com a força instintiva i alliberadora. Aquesta suavitza la corporalitat del fragment i redueix parcialment la connexió entre la sexualitat i l’enfrontament polític, adaptant-lo a uns criteris morals molt més restrictius.

La traducció de 2013 recupera de manera íntegra el passatge i restitueix la dimensió subversiva que Orwell atribueix al desig i al plaer físic davant l’autoritarisme.

Fragment 2 Temàtica: sexual/política Mètode: supressió

Text original (p. 144)	"But the mindless tenderness that he had felt under the hazel tree, while the thrush was singing, had not quite come back. *He pulled the overalls aside and studied her smooth white flank. In the old days, he thought, a man looked at a girl's body and saw that it was desirable, and that was the end of the story. But you could not have pure love or pure lust nowadays. No emotion was pure because everything was mixed up with fear and hatred. Their embrace had been a battle, the climax a victory. It was a blow struck against the Party. It was a political act."*
Traducció 1952 (p. 101)	"Pero la ternura que había sentido mientras escuchaba el canto del pájaro había desaparecido ya."
Traducció 2013 (p. 138)	"Aunque no había vuelto a sentir aquella ternura instintiva que había sentido debajo del castaño al oír cantar al zorzal. *Apartó el mono y contempló sus caderas blancas y suaves. En los viejos tiempos, pensó, uno miraba el cuerpo de una chica, veía que era deseable y ahí terminaba la historia. Pero ahora ya no había amor ni deseo puros. Ninguna emoción era pura, porque todo se mezclaba con el miedo y el odio. Su abrazo había sido una batalla; su clímax, una victoria. Era un golpe contra el Partido. Un acto político."*

En aquest fragment, la traducció de 1952 redueix un passatge complex i profundament polític a una única frase centrada en la pèrdua de tendresa. Mentre que el text original relaciona la por i l'odi amb la impossibilitat d'experimentar emocions pures sota el règim totalitari, la versió franquista elimina tota referència a la sexualitat, al desig i, especialment, a la faceta

política de la trobada entre Winston i Julia. D'aquesta manera, desapareix la idea de que la intimitat forma part de la resistència contra el Partit.

La supressió final de la frase "It was a political act" elimina una de les formulaciones més directes d'Orwell sobre la relació entre sexualitat i subversió política. L'acte íntim queda reduït a una emoció passatgera i despolititzada. La traducció de 2013, en canvi, recupera completament la càrrega conceptual del fragment, restituint la connexió entre desig, por i oposició al poder totalitari.

Fragment 3 Temàtica: sexual/política Mètode: supressió

Text original (p. 151)	"With Julia, everything came back to her own sexuality. *As soon as this was touched upon in any way she was capable of great acuteness.* Unlike Winston, she had grasped the inner meaning of the Party's sexual puritanism. *It was not merely that the sex instinct created a world of its own which was outside the Party's control and which therefore had to be destroyed if possible. What was more important was that sexual privation induced hysteria, which was desirable because it could be transformed into war-fever and leader-worship. The way she put it was:* *'When you make love you're using up energy; and afterwards, you feel happy and don't give a damn for anything. They can't bear you to feel like that. They want you to be bursting with energy all the time. All this marching up and down and cheering and waving flags is simply sex gone sour. If you're happy inside yourself, why should you get excited about Big Brother and the Three-Year Plans and the Two Minutes Hate and all the rest of their bloody rot?'*

	That was very true, he thought. There was a direct, intimate connection between chastity and political orthodoxy."
Traducció 1952 (p. 106)	"Ella lo refería todo a su propia sexualidad. A diferencia de Winston, entendía perfectamente lo que el Partido se proponía con su puritanismo sexual."
Traducció 2013 (p. 145)	"Para Julia todo se reducía a su propia sexualidad. *En cuanto salía a relucir la cuestión era capaz de razonar con mucha agudeza.* A diferencia de Winston, había comprendido el significado último del puritanismo sexual del Partido. *No era solo que el instinto sexual creara un mundo propio que quedaba fuera del control del Partido y que por tanto debía ser destruido en lo posible. Lo verdaderamente importante era que la privación sexual conducía a la histeria, y eso era muy deseable porque podía transformarse en ardor guerrero y adoración al líder. Su forma de expresarlo era la siguiente:* *–Cuando haces el amor consumes energía; luego estás a gusto y todo te trae sin cuidado. No soportan que te sientas así. Quieren que estés repleto de energía a todas horas. Tanto desfile de aquí para allá, todos esos vítores y ondear de bande- ras no son más que sexo frustrado. Si uno es feliz, ¿por qué iba a exaltarse tanto con el Hermano Mayor, los Planes Trienales, los Dos Minutos de Odio y todas esas puñeteras estupideces?* *Era cierto, pensó Winston.* *Había una conexión íntima y directa entre la castidad y la ortodoxia política."*

La intervenció realitzada en aquest fragment s'erigeix com un dels exemples més clars de mediació ideològica en la traducció franquista. El text original desenvolupa una reflexió explícita sobre com el Partit utilitza la repressió sexual com a mecanisme de control polític i mobilització col·lectiva. Orwell estableix una relació directa entre frustració sexual, histèria social, fervor bèl·lic i adoració al líder, presentant el control de la sexualitat com una eina fonamental del poder totalitari.

La traducció de 1952 elimina pràcticament tot el contingut ideològic del passatge, conservant únicament una referència superficial al puritanisme sexual del Partit. Desapareixen per complet les alusions a la manipulació emocional de les masses, al fanatisme polític, i a la connexió entre castedat i ortodoxia ideològica. La censura no actúa aquí únicament sobre el contingut sexual, sinó sobre la crítica estructural al funcionament psicològic del règims autoritaris.

Per altra banda, la versió de 2013 recupera el discurs polític d'Orwell i retorna la dimensió crítica del fragment.

Fragment 4 Temàtica: religiosa Mètode: reescriptura

Text original (p. 218)	"The scientist of today is either a mixture of psychologist and inquisitor, studying with real ordinary minuteness the meaning of facial expressions, gestures, and tones of voice, and testing the truth-producing effects of drugs, shock therapy, hypnosis, and physical torture;"
Traducció 1952 (pp. 149-150)	"El hombre de ciencia actual es una mezcla de psicólogo y policía que estudia con extraordinaria minuciosidad el significado de las expresiones faciales, gestos y tonos de voz, los efectos de las drogas que obligan a

	decir la verdad, la terapéutica del *shock*, del hipnotismo y de la tortura física;"
Traducció 2013 (p. 208)	"El científico de hoy o bien es una mezcla de piscólogo e inquisidor, que estudia con exraordinaria minuciosidad el significado de las expresiones faciales, los gestos y tonos de voz, e investiga los efectos de las drogas, la terapia de choque, la hipnosis y la tortura física para arrancar la verdad a los prisioneros;"

En aquest cas, la modificació principal no consisteix en la supressió, sinó en la reescriptura. A la versió de 1952, es canvia el terme «inquisitor» per «policía». Tot i semblar un canvi menor, la referència original a la figura de l'inquisidor estableix una connexió directa entre persecució ideològica i control de pensament, vinculant simbòlicament els mecanismes repressius moderns amb institucions històriques de repressió doctrinal.

La traducció franquista evita aquesta referència i la reemplaça per un terme menys ofensiu al valors del règim. En el context del nacionalcatolicisme franquista, on la tradició inquisitorial seguia ocupant un espai sensible en l'imaginari històric espanyol, la desaparició de l'al·lusió a la Inquisició resulta rellevant.

La versió de 2013 recupera el terme original, així com el paral·lelisme plantejat per l'autor.

Fragment 5 Temàtica: religiosa Mètode: reescriptura

Text original (p. 223)	"In philosophy, or religion, or ethics, or politics, two and two might make five, but when one was designing a gun or an aeroplane they had to make four."

Traducció 1952 (p. 152)	"Aun admitiendo que en filosofía, en ciencia, en ética o en política dos y dos pudieran ser cinco, cuando se fabricaba un cañón o un aeroplano tenían que ser cuatro."
Traducció 2013 (p. 211)	"En la filosofía, la religión, la ética o la política, dos y dos podían sumar cinco, pero al diseñar un cañón o un aeroplano tenían que sumar cuatro"

La reescriptura d'aquest fragment recau en la substitució de «religió» per «ciència». En el text original, Orwell enmarca la religió, la filosofia, l'ètica i la política com a àmbits susceptibles a la manipulació ideològica, en contrast amb les ciències aplicades. La traducció de 1952 elimina la referència religiosa i l'ocupa amb un terme ideològicament neutre.

Aquesta modificació evidencia l'especial sensibilitat de la censura franquista davant qualsevol possible qüestionament de la religió, evitant incloure-la en les estructures discursives vulnerables a la distorsió.

La traducció actual recupera el terme original i la reflexió d'Orwell sobre la capacitat del poder per alterar la percepció de la veritat en diferents àmbits ideològics.

Fragment 6 Temàtica: religiosa/política Mètode: supressió

Text original (pp. 228-229)	"In the past the need for a hierarchical form of society had been the doctrine specifically of the High. It had been preached by kings and aristocrats and *by the priests*, lawyers, *and the like who were parasitical upon them, and it had generally been softened by promises of compensation in an imaginary world beyond the grave.*"

Traducció 1952 (p. 155)	"En el pasado, la necesidad de una forma jerárquica de la sociedad había sido la doctrina privativa de los Altos. Fue defendida por reyes, aristócratas, jurisconsultos, etc."
Traducció 2013 (p. 216)	"En el pasado, la necesidad de una sociedad jerárquica había sido la doctrina de la clase alta, defendida por los reyes y los aristócratas, *y por los curas* y los abogados *que vivían de ellos como parásitos, y por lo general dulcificada con promesas de compensación en un mundo imaginario más allá de la tumba.*"

La versió franquista redueix considerablement el contingut polític i religiós del fragment original, en què descriu com les societats jeràrquiques tradicionals van ser legitimades històricament per capellans, entre d'altres, que actuaven com grups parasitaris beneficiats pel sistema. A més, assenyala que aquestes estructures es sustentaven a través de promeses de compensació en la següent vida.

La traducció de 1952 elimina tota referència a capellans, parasitisme i compensació religiosa després de la mort, conservant només la formulació molt més neutral sobre les elits socials. Amb aquesta supressió es permet protegir dos pilars fonamentals del discurs franquista: la legitimitat de les jerarquies socials i el paper central de la religió catòlica com a element de cohesió ideològica. La versió de 2013, per altra banda, és totalment fidel al text original d'Orwell.

Fragment 7 Temàtica: política Mètode: supressió

Text original (pp. 230-231)	"The idea of an earthly paradise in which men should live together in state of brotherhood, without laws and without brute labor, had haunted the human imagination for thousands of years. *And this vision had had a certain hold even on the groups who actually profited by each historical change. The heirs of the French, English and American revolutions had partly believed in their own phrases about the rights of man, freedom of speech, equality before the law, and the like, and have even allowed their conduct to be influenced by them to some extent. But by the fourth decade of the twentieth century all the main currents of political thought were authoritarian.* The earthly paradise had been discredited at exactly the moment when it became realizable."
Traducció 1952 (p. 156)	"La idea de un paraíso terrenal en el que los hombres vivirían como hermanos, sin leyes y sin trabajo agotador, estuvo obsesionando a muchas imaginaciones durante miles de años. Pero ese paraíso terrenal quedó desacreditado precisamente cuando podía haber sido realizado,"
Traducció 2013 (p. 218)	"La idea de un paraíso terrenal en el que los hombres vivieran en un estado de hermandad, sin leyes ni trabajo físico, había obsesionado la imaginación de la humanidad durante miles de años y había calado incluso en los grupos que sacaban provecho de cada cambio histórico. *Los herederos de las revoluciones francesa, inglesa y americana habían creído en parte sus propias frases sobre los derechos del hombre, la libertad de expresión, la igualdad ante la ley y otras cosas parecidas e incluso habían dejado que influenciaran hasta cierto punto su conducta. Pero, al llegar el*

	cuarto decenio del siglo XX, todas las corrientes principales del pensamiento político eran autoritarias. El paraíso terrenal empezó a ponerse en duda justo en el momento en que se volvió realizable.”

La censura aplicada en aquest fragment afecta directament a conceptes associats amb la tradició liberal i democràtica. El text original menciona de manera explícita els drets humans, la llibertat d'expressió i la igualtat davant la llei com ideals heretats de les revolucions francesa, anglesa i americana, tot i ser posteriorment desacreditats per l'auge dels autoritarismes del segle XX, atenent-se a la contemporaneïtat de l'obra i, per tant, incloent-hi la dictadura franquista en la seva crítica.

La traducció de 1952 elimina aquestes referències i redueix el fragment a una reflexió genèrica, evitant així introduir conceptes incompatibles amb el context polític franquista, sobretot respecte la llibertat d'expressió i els drets individuals, i descartant la crítica gairebé directa al règim. Es tracta d'una de les intervencions ideològiques més destacables de la traducció, ja que afecta directament al nucli polític del discurs d'Orwell i erradica qualsevol associació amb valor democràtics contemporanis. No obstant, la versió de 2013 recupera tota la càrrega ideològica del text original

Fragment 8 Temàtica: religiosa Mètode: supressió/reescriptura

Text original (pp. 287-288)	“You have read of the religious persecutions of the past. *In the Middle Ages there was The Inquisition. It was a failure. It set out to eradicate heresy, and ended by perpetuating it.* For every heretic it burned at the stake, thousands of others rose up. Why was that? Because the Inquisition

	killed its enemies in the open, and killed them while they were still unrepentant: in fact, it killed them because they were unrepentant. Men were dying because they would not abandon their true beliefs."
Traducció 1952 (p. 192)	"En las persecuciones antiguas, por cada hereje quemado han surgido otros miles de ellos. ¿Por qué? Porque se mataba a los enemigos abiertamente y mientras aún no se habían arrepentido. Se moría por no abandonar las creencias heréticas."
Traducció 2013 (p. 268)	"Habrás leído acerca de las persecuciones religiosas del pasado. *En la Edad Media estaba la Inquisición. Fue un fracaso. Pretendía erradicar la herejía y solo sirvió para perpetuarla.* Por cada hereje quemado en la pira, se alzaron miles. ¿Y por qué? Porque la Inquisición mataba a sus enemigos públicamente cuando aún no se habían arrepentido: de hecho, los mataba porque no se habían arrepentido. La gente moría porque se negaba a abandonar sus creencias."

En aquest fragment, la traducció franquista suprimeix totes les referències directes a la Inquisició presents en el text original. Orwell es serveix d'aquesta institució com a exemple històric d'un sistema repressiu incapaç d'eliminar completament les creences dissidents. Respecte això, la versió de 1952 tan sols conserva una formulació molt general sobre «persecucions antigues», lluny de qualsevol menció concreta a la Inquisició, l'Edat Mitja o les persecucions de caire religiós.

Per altra banda, el text original parla de persones que morien per mantenir-se fidels als seus "true beliefs", expressió que legitima l'autenticitat de les seves conviccions, mentre que la versió franquista reescriu el terme com a "creencias heréticas", introduint una valoració

negativa inexistent originalment i adoptant el propi llenguatge doctrinal de la persecució religiosa. En contraposició, la versió actual recupera la dimensió històrica i política del passatge, fent una traducció fidel a l'original.

Apèndix

[Text original: pp. 337-352 / Traducció 1952: - / Traducció 2013 pp. 315-330]

El contingut suprimit més notori a la traducció de 1952 és l'apèndix, "The Principles of Newspeak". El text original d'Orwell conclou amb un text explicatiu sobre la neollengua, l'idioma oficial d'Oceania, dissenyat per limitar la llibertat de pensament dels seus habitants i, així, evitar que es revelin en contra del règim. Tot i ser presentat com un contingut complementari, l'apèndix és essencial per entendre com la manipulació del llenguatge funciona com a mecanisme de control. L'objectiu principal de la neollengua, segons Orwell, és fer una reducció i resignificació progressiva del lèxic, limitant així la capacitat de pensament crític de l'individu, i fent impossible la formulació d'idees contràries al Partit. Per tant, la desaparició d'aquest fragment en la traducció franquista elimina una de les reflexions més directes sobre la relació entre llenguatge, ideologia i poder.

Per altra banda, Orwell parla de l'ús de les abreviacions de sintagmes en paraules amb el mínim de síl·labes possible, amb l'objectiu de reduir i alterar subtilment el seu significat, així com de separar-lo d'associacions que podria tenir presentat d'una altra manera. Aquesta mediació del llenguatge no és exclusiva de la neollengua, i la tendència a utilitzar-la era més notable en els països i organitzacions totalitaris. En mode d'exemple, el britànic proposa termes com «Gestapo» o «Comintern» (2024, p. 346). El simple fet de posar a la mateixa balança paraules extretes del règim nazi, afí als ideals de Franco, i del comunisme, considerat principal amenaça per Espanya, fa que l'apèndix sigui inacceptable en el règim franquista.

Així doncs, la supressió d'aquest contingut de la novel·la representa una intervenció que afecta a la dimensió política i discursiva central de l'obra. La seva absència redueix la complexitat crítica del text original i limita parcialment la seva reflexió sobre els mecanismes lingüístics del poder, un dels aspectes més incòmodes de l'obra en el context d'una dictadura caracteritzada precisament pel control del discurs públic.

Més endavant, ja en democràcia, les edicions van començar a recuperar l'apèndix del text original, com és el cas de l'edició de Penguin de 2013, l'utilitzada per l'anàlisi d'aquest treball. L'omissió i restauració d'aquest contingut de l'obra destaca que la funció del llenguatge no és només literària, sinó fortament política.

6. ANÀLISI DELS PRÒLEGS

6.1. Anàlisi del pròleg de Pedro Laín Entralgo

El pròleg escrit per Pedro Laín Entralgo que introdueix l'edició de Salvat de 1970 de l'obra *1984*, requereix ser entès dins el context cultural i ideològic del tardofranquisme. La publicació de la novel·la en la col·lecció Biblioteca Básica Salvat coincideix amb una etapa de certa obertura cultural impulsada pel règim arran de la Ley de Prensa e Imprenta de 1966, que va permetre una circulació més àmplia, però encara controlada, d'obres estrangeres i de debats intel·lectuals. Editorials com Salvat van participar en la difusió massiva de clàssics contemporanis i literatura internacional, entre els quals es troba *1984*.

L'elecció de Laín Entralgo com a prologuista de l'edició resulta especialment rellevant degut a l'evolució del seu pensament al llarg del règim franquista, erigint-se com una de les figures intel·lectuals més complexes i representatives de la cultura espanyola del segle XX.

En els seus primers anys, es va vincular al falangisme intel·lectual, que als anys quaranta va intentar dotar d'una base doctrinal i filosòfica pròpia. No obstant, cap als anys cinquanta va evolucionar cap a postures més oberturistes i conciliadores, mantenint encara vincles amb sectors de l'anomenat "falangisme universitari", però començant a distanciar-se tant del règim com de la militància falangista fins a desvincular-se completament. A partir d'aquí, el seu pensament es va centrar en l'antropologia filosòfica i mèdica, aproximant-se cada vegada més a postures humanistes, liberals i europeistes, i caracteritzat per una preocupació constant per la persona humana i els riscos de deshumanització de la societat moderna.

En el moment de redactar el pròleg de *1984* el 1970, el seu pensament es trobava ja clarament en aquesta última etapa.

En primera instància, Laín comença el pròleg reconeixent l'èxit mundial de *1984*, que otorga al seu contingut, però també a "la actitud mental y al modo literario, tan profundamente ingleses, con que ese contenido ha llegado a ser obra de ficción" (Laín Entralgo, 1970, p. 5). En aquest sentit, Laín podria estar-se referint a la imatge que sovint es tenia de la cultura anglesa des de la tradició intel·lectual continental: una cultura menys abstracta i més vinculada a l'observació directa de la realitat social. Ens avisa, doncs, des del primer moment, que la novel·la no funciona com un tractat filosòfic ni com una al·legoria excessivament abstracta, sinó com una ficció concreta i versemblant.

Després de presentar la lectura, i relacionant-lo amb el sentit literari de la paraula «humor», Laín presenta a l'autor, George Orwell, al que es refereix com un "brillante artífice del lado irónico del humor" (p. 5). Amb això vol fer referència a la capacitat d'Orwell de menysprear de manera burlesca la condició humana des de la més profunda estimació de la vida de cada dia.

Havent presentat la lectura i l'autor, Laín es centra en el contingut de l'obra, però ho fa des d'una perspectiva completament humanista. La qüestió principal que extreu el prologuista de l'obra recau en la tècnica i la seva incidència en els éssers humans, tant individualment com col·lectivament: "¿Hasta dónde llegará su empeño?" (p. 7). El problema, per tant, no és la tècnica en si mateixa, sinó la voluntat humana de domini exercida mitjançant aquesta. Per a Laín, *1984* és un cas paradigmàtic de l'afany il·limitat de control, i de la manera com la tècnica es converteix en el mitjà pel qual l'home governa la naturalesa. Com bé assenyala Laín, el que importa als personatges de la novel·la és el "control técnico de las conductas individuales y [...] el de la naturaleza humana" (p. 7). És a dir, no n'hi ha prou amb controlar políticament la societat, sinó que el poder aspira a intervenir sobre la mateixa condició humana. Ja no es tracta únicament de controlar externament els individus –què fan, què

diuen, com actuen–, sinó de transformar el seu interior fins a aconseguir una adhesió absoluta al sistema.

A partir de les idees de Heidegger sobre la tècnica i els versos de Hölderlin "Pero donde está el peligro, allí nace lo que salva", Laín desenvolupa una lectura de la novel·la en què reconeix la gravetat del perill totalitari representat per Orwell, però es resisteix a acceptar-ne una interpretació plenament nihilista o desesperançada.

En primer lloc, adopta una postura marcadament ambivalent respecte la tècnica.
Reconeix que tota operació tècnica conté inherentment una "ominosa capacidad de destrucción o de transformación peyorativa" (p. 9), preocupació molt característica del pensament europeu de postguerra. En aquest sentit, el món d'Oceania descrit per Orwell representa per a Laín la culminació extrema d'aquest procés: un sistema en què la tècnica deixa de servir al desenvolupament humà i passa a convertir-se en un instrument de vigilància, manipulació i control absolut sobre els individus.
Tanmateix, el que resulta especialment significatiu és que Laín no interpreta aquesta situació des d'un pessimisme absolut. El prologuista sosté que la humanitat "ha seguido existiendo y progresando hasta ahora sin perder la conciencia de su interna libertad" (p. 9), demostrant que, fins i tot en les circumstàncies més extremes, existeix en l'ésser humà una dimensió interior que resisteix completament l'anul·lació. Per a Laín, el problema central de *1984* no és únicament polític, sinó profundament antropològic.

Aquí és on la citació de Hölderlin adquireix tot el seu sentit: el mateix desenvolupament tècnic que genera les possibilitats de dominació total conté també, potencialment, la possibilitat de resistència i salvació. D'aquesta manera, Laín evita tant una celebració ingenua

del progrés tècnic com un rebuig apocalíptic de la modernitat. La seva postura és més aviat la d'un humanisme tràgic: una consciència plena del perill que, malgrat tot, continua mantenint una certa confiança en la capacitat humana de resistència.

El tancament del pròleg sintetitza de manera especialment clara la lectura humanista que Pedro Laín Entralgo fa de *1984*. Tot i haver insistit al llarg del text en els perills de la tècnica, i de la capacitat destructiva de l'ésser humà, el prologuista rebutja finalment qualsevol interpretació plenament pessimista de la novel·la. "El sol va a seguir brillando para la estirpe de Adán" (p. 10) constitueix una reafirmació de la continuïtat de la humanitat i de la persistència d'una possibilitat de salvació moral fins i tot després de les atrocitats comeses al segle XX. Així doncs, Laín acaba convertint l'obra d'Orwell no tant en una profecia sobre la destrucció de l'home, sinó en una advertència destinada precisament a evitar-la.

6.2. Anàlisi del pròleg de Manuel Vázquez Montalbán

Ja en època de transició, i coincidint amb l'any del títol de l'obra, el 1984, Círculo de Lectores publicava una edició de *1984* amb la traducció de Rafael Vázquez Zamora i pròleg de Manuel Vázquez Montalbán. L'editorial, vinculada a la difusió massiva de literatura entre les classes mitjanes urbanes, reflecteix la situació editorial dels primers anys de democràcia, que es trobava en procés de normalització cultural i d'ampliació del consum literari. Gràcies a la desaparició de la censura franquista i la conseqüent obertura cultural, el món editorial espanyol va anar consolidant-se progressivament, impulsant la recuperació i circulació massiva d'obres fonamentals de la literatura i el pensament contemporanis, en paral·lel a l'aparició d'un nou públic lector cada vegada més ampli.

Manuel Vázquez Montalbán, en virtut de la seva trajectòria intel·lectual i política, constitueix una figura considerablement representativa de la cultura crítica de la Transició espanyola. En la seva labor com a prologuista de *1984*, el tret més rellevant és la lectura que fa de l'obra, no només des de l'interès literari, sinó des de la seva experiència vital marcada pel franquisme i la seva ideologia i militància opositores.

El 1962 va ser empresonat per la seva vinculació al moviment estudiantil antifranquista i al Partit Comunista d'Espanya (PCE), experiència que va marcar profundament la seva trajectòria posterior i va consolidar el seu posicionament crític envers qualsevol forma d'autoritarisme polític i control ideològic. Tanmateix, el que fa especialment significativa la figura de Montalbán és que la seva evolució intel·lectual no es va limitar a una simple oposició al franquisme, sinó també a la crítica de les noves formes de dominació cultural presents a les democràcies occidentals contemporànies. Mitjançant la seva activitat periodística, assagística i literària, va analitzar el paper dels mitjans de comunicació, la publicitat, la cultura de consum i la construcció mediàtica de la realitat com a mecanismes de control i homogeneïtzació ideològica.

El 1983, quan redacta el pròleg, la perspectiva de Montalbán és alhora desencantada i expectant, fet que li permet reinterpretar *1984* des de les inquietuds pròpies de l'inici d'una Espanya democràtica.

Fent referència a l'especulació que comporta el canvi de dècada, i equiparant *1984* a *Las profecías* de Nostradamus, Manuel Vázquez Montalbán comença el seu pròleg, que titula com "1984: La literatura del miedo" (Vázquez Montalbán, p.1).

Sense més dilació, introdueix i contextualitza a Orwell, posant especial èmfasi en la seva ideologia i vida política, i dedicant més d'una pàgina a relatar la seva actuació en la Guerra Civil espanyola com a militant del POUM (p. 2-3). Aquesta dedicació no és anecdòtica, sinó

una de les claus principals de la lectura que el prologuista fa de l'obra. Montalbán vol subratllar que Orwell no és un intel·lectual abstracte ni un simple teòric del totalitarisme, sinó un escriptor que viu directament els conflictes polítics del segle XX i que rebutja els totalitarismes des de l'esquerra, no des del conservadorisme. D'aquesta manera, i d'acord amb la tradició marxista i antifranquista de Montalbán, reivindica Orwell com un autor crític amb el totalitarisme sense convertir-lo en un simple instrument de la propaganda anticomunista occidental.

A continuació, Montalbán estableix una comparació dels diferents models de representació del poder totalitari en la literatura del segle XX, utilitzant com a referència *Nosotros* (Zamiatín, 1920), *Un mundo feliz* (Huxley, 1932) i *1984* (Orwell, 1949) (p. 4-5). La influència de les dues primeres en l'obra d'Orwell és evident, però també ho és la seva preferència per la de Zamiatín; fet que serveix al prologuista per introduir la visió del totalitarisme que tenia el novel·lista i que es veuria expressada a l'obra. En aquest sentit, Orwell destaca la capacitat de Zamiatín per captar el "lado irracional del totalitarismo" (p. 5), referint-se a la dimensió inherent de domini, violència i submissió que comporten els règims totalitaris, entenent-los com sistemes no només polítics o administratius, sinó també com a formes de dominació que afecten profundament la conducta i la subjectivitat humanes. La manca d'aquesta característica és el que troba incongruent de l'obra de Huxley i, per tant, inferior.

En aquest punt del pròleg, Montalbán deixa de limitar-se a contextualitzar Orwell i comença a discutir-lo, reinterpretar-lo i actualitzar-lo des del context polític i cultural de principis dels anys vuitanta.

Un dels primers aspectes significatius és el qüestionament explícit de determinades tesis del britànic. Segons Montalbán, Orwell creu que el desenvolupament tecnològic podria garantir l'abundància material, aspecte que interpreta com el "Primer error utópico de Orwell" (p. 5): les desigualtats no existeixen per una simple «maldat» del poder, sinó perquè responen a interessos socials i econòmics concrets. Això es veu clarament quan rebutja la idea que el Partit vulgui "el poder por el poder" (p. 5), afirmant que tota dominació política representa en realitat els interessos d'una classe o d'uns sectors privilegiats, el que revela la mirada marxista del prologuista.

Un dels punts més interessants del pròleg és la interpretació de la por orwelliana davant la massificació contemporània. Montalbán suggereix que sota la crítica al totalitarisme hi ha també una inquietud davant la desaparició de l'individu autònom degut a l'exercici de control, no només a través del terror explícit, sinó també mitjançant mecanismes molt més subtils de persuasió i uniformització cultural. Això permet a Montalbán traslladar *1984* al seu context contemporani: el perill ja no resideix exclusivament en els règims dictatorials, sinó també en les democràcies occidentals avançades i les noves tecnologies de dominació simbòlica. L'ús de la «neollengua» no fa referència a una realitat exclusiva de l'univers d'Orwell ni dels règims de la seva època, sinó a un mecanisme estructural que segueix vigent en les societats modernes, com n'és exemple la manipulació discursiva d'ambdós blocs a la Guerra Freda –segons Montalbán, "a «Oriente» y «Occidente»" (p. 6)–.

La menció a figures com Margaret Thatcher o Felipe González (p. 7) mostra com Montalbán interpreta la política contemporània com un fenomen profundament mediatitzat, en què el lideratge es construeix simbòlicament a partir de tècniques de comunicació i màrqueting polític.

Finalment, tot i reconèixer la capacitat intuïtiva d'Orwell per detectar els símptomes del poder modern, el prologuista considera que "su voluntad de escritor histórico está lastrada por su impotencia metodológica para entender la Historia" (p. 6). Per a Montalbán, el novel·lista britànic identifica correctament els efectes del poder modern com l'alienació o la uniformització, però tendeix a atribuir-los a una mena de "metafísica del poder" (p.7), fenòmens que, per ell, responen a conflictes socials, econòmics i polítics concrets.

Tot i això, el pròleg conclou amb una perspectiva més esperançadora que la de la novel·la, defensant que la història no està condemnada a una dominació irreversible perquè la capacitat emancipadora dels dominats continua existint.

6.3. Comparació dels pròlegs

Els pròlegs de Pedro Laín Entralgo i Manuel Vázquez Montalbán a *1984* comparteixen un mateix objectiu inicial: interpretar la novel·la d'Orwell com una advertència sobre els perills del món contemporani. Tanmateix, les seves lectures divergeixen profundament tant en la manera d'entendre el poder i la societat moderna com en la funció que atribueixen a la literatura i a la mateixa obra.

Una de les primeres semblances entre els dos pròlegs és la voluntat de demostrar que la novel·la transcendeix el moment històric concret en què va ser escrita; ni Laín Entralgo ni Vázquez Montalbán redueixen l'obra a una simple crítica de l'estalinisme soviètic. Tots dos interpreten el totalitarisme de l'univers de *1984* com una expressió extrema de tendències vigents en la modernitat contemporània. Així, els dos pròlegs coincideixen en què Orwell no descriu únicament una dictadura concreta, sinó mecanismes de dominació que poden adoptar formes diverses i persistir més enllà dels règims explícitament totalitaris.

Malgrat aquest punt de partida comú, la manera com cadascun entén aquests mecanismes de dominació és diferent. Laín Entralgo planteja una lectura essencialment humanista i antropològica. Per a ell, el problema central de 1984 és la possibilitat que la tècnica i la voluntat humana de domini acabin destruint la llibertat interior de l'ésser humà. El seu interès no es centra tant en els sistemes polítics concrets com en el risc general de deshumanització que acompanya la modernitat tècnica. En canvi, Montalbán adopta una lectura clarament política i ideològica. El poder no és per a ell una força abstracta o metafísica, sinó un fenomen vinculat a interessos socials, econòmics i culturals concrets. Per això considera insuficient la interpretació orwelliana quan aquesta tendeix a presentar el poder com una finalitat en si mateixa.

Aquesta diferència determina també la intenció comunicativa de cada pròleg. Laín Entralgo busca principalment oferir una reflexió moral sobre la condició humana. El seu discurs és moderat, filosòfic i conciliador, i evita convertir la novel·la en una eina de confrontació política directa. La seva lectura pretén universalitzar el conflicte presentat per Orwell i transformar-lo en una advertència general sobre els límits de la tècnica i la necessitat de preservar la dignitat humana. Per contra, la intenció comunicativa de Montalbán és explícitament crítica i reinterpretativa. El prologuista no només contextualitza Orwell, sinó que discuteix les seves idees i les trasllada al present polític i cultural dels anys vuitanta. El seu objectiu és demostrar que els mecanismes de control descrits a *1984* continuen existint en les democràcies occidentals, tot i adoptar formes més subtils. Mentre Laín presenta la novel·la, sobretot, com una advertència moral universal, Montalbán la converteix en un instrument de crítica ideològica contemporània.

És també interessant el contrast en el tractament de la tècnica i els instruments de control. En Laín, la tècnica apareix com una força ambivalent, que es pot convertir en un instrument de dominació absoluta, però també conté la possibilitat de salvació i resistència. Montalbán, en canvi, posa menys èmfasi en la tècnica en si mateixa i més en els mecanismes de manipulació cultural i simbòlica. La seva preocupació principal no és tant el desenvolupament tecnològic com l'ús ideològic dels mitjans de comunicació, la publicitat o el llenguatge polític.

Una altra diferència crucial és la manera com els dos prologuistes situen Orwell ideològicament. Laín Entralgo tendeix a destacar sobretot la dimensió literària i humanista de l'autor; prioritza la seva capacitat d'observar la condició humana per sobre del seu compromís polític concret. Per contra, Montalbán considera imprescindible remarcar la trajectòria política d'Orwell i, especialment, la seva experiència a la Guerra Civil espanyola. Aquesta insistència respon a la necessitat de reivindicar el britànic com un autor crític amb el totalitarisme des de l'esquerra i, d'aquesta manera, intentar evitar una apropiació exclusivament anticomunista de *1984* i situar la novel·la dins una tradició crítica més àmplia.

Les diferències entre els dos pròlegs reflecteixen també la posició ideològica des de la qual escriu cadascun dels autors. En el cas de Pedro Laín Entralgo, el fet d'escriure encara en ple tardofranquisme condiciona clarament el seu discurs. Tot i la seva evolució cap a posicions més humanistes i liberals, el prologuista evita en tot moment una confrontació directa amb el règim franquista o amb la realitat política espanyola del moment. La seva lectura de *1984* desplaça el focus cap a qüestions abstractes i universals, com la tècnica o la llibertat interior, fet que li permet formular una reflexió crítica sense situar-la en el terreny polític. Així, el pròleg manté un to moderat i conciliador que encaixa amb la prudència pròpia d'una part de la intel·lectualitat del tardofranquisme.

Per altra banda, Manuel Vázquez Montalbán escriu des d'una posició ideològica molt més marcada i explícita. La seva trajectòria antifranquista i la seva vinculació amb el marxisme condicionen completament la lectura que fa d'Orwell, el pròleg no pretén ser neutral ni universalista, sinó obertament polític. Montalbán interpreta *1984* des de categories ideològiques concretes i insisteix constantment en les relacions entre poder, classe social i control cultural. A diferència de Laín, no evita el conflicte polític, sinó que el converteix en el centre de la seva interpretació, reinterpretant la novel·la des de les inquietuds de l'esquerra crítica de la Transició i utilitzant-la per qüestionar tant els totalitarismes tradicionals com les noves formes de dominació de les democràcies occidentals.

Malgrat totes aquestes diferències, els dos pròlegs coincideixen en un aspecte essencial: el rebuig a una lectura completament desesperançada de *1984*. Tant Laín com Montalbán introdueixen una possibilitat de resistència, absent en el desenllaç de la novel·la. Laín confia en la persistència d'una llibertat interior irreductible, mentre que Montalbán manté la confiança en la capacitat emancipadora dels dominats i en la continuïtat del conflicte històric. Així doncs, encara que arribin a aquesta conclusió des de perspectives molt diferents, ambdós comparteixen la necessitat de preservar algun espai de llibertat davant els mecanismes moderns de control.

Taula comparativa a mode de resum:

	Laín Entralgo (1970)	**Vázquez Montalbán (1984)**
Context històric	Tardofranquisme	Transició democràtica
Situació cultural	Obertura limitada i controlada amb la Ley de Prensa e Imprenta de 1966	Normalització cultural i desaparició de la censura

Perfil ideològic	Humanisme liberal i europeista després de distanciar-se del falangisme	Intel·lectual antifranquista i marxista crític
Intenció comunicativa principal	Reflexió moral i humanista sobre la tècnica i la llibertat humana	Crítica política i cultural dels mecanismes de dominació contemporanis
Lectura de *1984*	Advertència filosòfica sobre la deshumanització	Anàlisi política del totalitarisme i del control ideològic
Concepció del poder	Poder com a amenaça a la naturalesa humana	Poder vinculat a interessos socials i econòmics
Paper de la tècnica	Instrument ambivalent: pot dominar però també salvar	Mecanisme de control simbòlic i manipulació mediàtica
Interpretació d'Orwell	Escriptor humanista i irònic	Autor d'esquerres crític amb tots els totalitarismes
Referents teòrics	Heidegger i Hölderlin	Marxisme, crítica cultural i anàlisi mediàtica
Visió de la societat contemporània	Preocupació per la deshumanització tecnològica	Preocupació per la massificació i els mitjans de comunicació
To del pròleg	Reflexiu, filosòfic i moderat	Crític, polític i reinterpretatiu
Esperança final	Confiança en la llibertat interior humana	Confiança en la capacitat emancipadora dels dominats
Funció de la novel·la	Advertència moral universal	Instrument de crítica política contemporània
Relació amb el context espanyol	Evita la crítica directa al franquisme	Reinterpreta Orwell des de l'experiència antifranquista

7. CONCLUSIONS

L'objectiu principal d'aquest treball era analitzar els processos de mediació ideològica presents en les traduccions espanyoles de *1984* de George Orwell durant el franquisme, així com examinar la manera com els paratextos van contribuir a orientar la recepció de l'obra en diferents contextos històrics. A partir de la comparació entre el text original, la traducció de Rafael Vázquez Zamora (1952) i una traducció actual de Miguel Temprano García (2013), i els pròlegs de Pedro Laín Entralgo (1970) i Manuel Vázquez Montalbán (1984), s'ha pogut comprovar que la circulació de l'obra a Espanya va estar profundament condicionada per factors polítics, ideològics i culturals.

L'anàlisi de les traduccions confirma que la primera versió espanyola de *1984* no constitueix una simple transferència lingüística del text original, sinó una reescriptura adaptada a les condicions imposades pel context franquista. Les intervencions detectades mostren una clara tendència a eliminar o modificar aquells continguts que podien entrar en conflicte amb els valors fonamentals del règim. En aquest sentit, les supressions més significatives afecten principalment tres àmbits: la sexualitat, la religió i la crítica política.

Pel que fa a la sexualitat, la censura elimina sistemàticament els fragments en què Orwell presenta el desig i la intimitat com a formes de resistència davant el poder totalitari. La relació entre Winston i Julia deixa de ser un acte de rebel·lió política per convertir-se en una experiència sentimental desproveïda de la seva dimensió subversiva, responent clarament als principis morals del nacionalcatolicisme i a la voluntat de controlar les representacions del cos i de la sexualitat presents en la literatura.

En l'àmbit religiós, les modificacions revelen una especial sensibilitat davant qualsevol crítica a les institucions religioses o a la tradició catòlica. La supressió o reescriptura d'aquests fragments mostren fins a quin punt la protecció de la religió constituïa una prioritat ideològica del règim. En aquests casos, la censura no es limita a evitar determinades paraules, sinó que altera el sentit general de la reflexió proposada per Orwell.

Les intervencions relatives al contingut polític resulten igualment significatives. La supressió de referències als drets humans, la llibertat d'expressió o la crítica explícita dels sistemes autoritaris contribueix a eliminar part de la càrrega ideològica de la novel·la. Tot i que *1984* va poder circular gràcies a la seva lectura com a crítica de l'estalinisme, la traducció tendeix a suprimir aquells elements que podien afavorir una identificació entre el règim descrit per Orwell i la realitat franquista. Això confirma que la censura no actuava únicament prohibint obres, sinó també transformant-les perquè resultessin compatibles amb el discurs oficial.

La comparació amb la traducció de Miguel Temprano García evidencia encara més aquestes intervencions. La recuperació íntegra dels passatges suprimits permet observar que moltes de les diferències no responen a criteris estrictament traductològics, sinó a condicionants ideològics i polítics. La versió actual restitueix la complexitat del discurs d'Orwell i recupera aspectes fonamentals de la seva crítica als mecanismes d'autoritat i dominació.

L'estudi dels pròlegs reforça aquesta idea i amplia l'anàlisi més enllà del text traduït. Tant el pròleg de Pedro Laín Entralgo com el de Manuel Vázquez Montalbán funcionen com a espais de mediació que orienten la interpretació de la novel·la, però ho fan des de perspectives molt diferents. La diferència entre ambdós pròlegs mostra com un mateix text pot adquirir

significats diferents segons el moment històric en què és presentat i segons la posició ideològica de qui l'introdueix.

Els resultats del treball permeten confirmar les aportacions teòriques d'André Lefevere sobre la traducció com a reescriptura i sobre la influència del patronatge i la ideologia en la circulació de les obres literàries. Tant les modificacions presents en la traducció de 1952 com les estratègies interpretatives observades als pròlegs evidencien que la recepció d'una obra no depèn exclusivament del text original, sinó també dels diferents agents que intervenen en la seva difusió. Així mateix, les aportacions de Norman Fairclough han resultat útils per comprendre com les alteracions lingüístiques i discursives participen en la construcció i reproducció de determinades relacions de poder.

La conclusió final del treball és, doncs, que la traducció pot convertir-se en una eina de control cultural tan efectiva com la censura directa, i el cas de *1984* a l'Espanya franquista n'és un exemple paradigmàtic. La publicació de l'obra no va implicar una acceptació íntegra del seu contingut, sinó la seva adaptació a un marc ideològic específic que en condicionava la lectura. Al mateix temps, l'evolució posterior de les traduccions i dels paratextos mostra com les obres literàries no tenen un significat fix i immutable, sinó que són reinterpretades constantment en funció dels contextos històrics, polítics i culturals en què circulen. Així doncs, l'estudi de les traduccions de *1984* permet comprendre millor la relació entre literatura, poder i ideologia, així com el paper fonamental que exerceixen els processos de mediació en la construcció del significat literari.

8. BIBLIOGRAFIA

Abellán, M. (1980). *Censura y creación literaria en España (1939-1976)*. Península: 1980.

Alsina Calvet, J. (2024). *Relectura y revisión de Pedro Laín Entralgo*. Posmodernia. https://posmodernia.com/relectura-y-revision-de-pedro-lain-entralgo/

Arias-Salgado, G. (1960) "Discurso al Segundo Consejo Nacional de Prensa, Barcelona, 12 de diciembre de 1954". A: *Textos de doctrina y política española de la información. Discursos y declaraciones* (pp. 27-61). Ministerio de Información y Turismo.

Biografías y Vidas. (s. d.). *Manuel Vázquez Montalbán*. Biografías y Vidas. https://www.biografiasyvidas.com/biografia/v/vazquez_montalban.htm

Cisquella, G., Eriviti, J.L., Sorolla, J. (1977). *Diez años de represión cultural: la censura de libros durante la ley de prensa (1966-1976)*. Anagrama: 2002.

Escritores.org. (s. d.). *Manuel Vázquez Montalbán*. Escritores.org. https://www.escritores.org/biografias/308-manuel-vazquez-montalban

Fairclough, N. (1989). *Language and power.* Longman: 1989.

Foucault, M. (1970). *El orden del discurso*. Tusquets Editores: 2018.

Genette, G. (1997). *Paratexts: thresholds of interpretation*. Cambridge University Press: 2001.

Laín Entralgo, P. (1970). Prólogo. A G. Orwell, *1984* (pp. 5-10). Salvat.

Lefevere, A. (1992). *Translation, rewriting, and the manipulation of literary fame*. Routledge: 1992.

Lefevere, A. (1982) «Mother Courage's Cucumbers: Text, System and Refraction in a Theory of Literature.» a *The translation studies reader*. pp. 233-249. Routledge: 2000.

Ley 14/1966, de 18 de marzo, de Prensa e Imprenta. 19 de marzo de 1966. BOE. Nº 67.

Martínez Rus, A. (2014). *La persecución del libro: hogueras, infiernos y buenas lecturas (1936-1951)*. Trea: 2014.

Meseguer, P. (2015). La traducción como arma propagandística: censura de Orwell, Abellio y Koestler en la España franquista. *Quaderns de Filologia: Estudis Literaris XX*. pp. 107-122.

Orwell, G. (1949). *1984*. Anaconda Verlag: 2024.

Orwell, G. (1949). *1984*. Salvat: 1970. [Traducció de Rafael Vázquez Zamora]

Orwell, G. (1949). *1984*. Círculo de lectores: 1984. [Traducció de Rafael Vázquez Zamora]

Orwell, G. (1949). *1984*. Penguin: 2013. [Traducció de Miguel Temprano García]

Real Academia de la Historia. (s. d.). *Manuel Vázquez Montalbán*. Historia Hispánica. https://historia-hispanica.rah.es/biografias/45306-manuel-vazquez-montalban

Vázquez Lachaga, X. M. (2020). La huella de la censura franquista: la primera traducción española de 1984. *Vasos comunicantes*. nº53 - primavera 2020. https://vasoscomunicantes.ace-traductores.org/2020/05/29/la-huella-de-la-censura-franquista-la-primera-traduccion-espanola-de-1984-micaela-vazquez/

Vázquez Montalbán, M. (1984). Prólogo. A G. Orwell, *1984* (pp. 1-8). Círculo de lectores.

Vilallonga, J. (1993) *El Rey: Conversaciones Con D. Juan Carlos I De España*. Plaza & Janés Editores: 1993.